

S2021/03085

Socialdepartementet
103 33 Stockholm
s.remissvar@regeringskansliet.se
s.fs@regeringskansliet.se

Svenska Röda Korsets yttrande över delbetänkandet "En stärkt försörjningsberedskap för hälso- och sjukvården", SOU 2021:19

Svenska Röda Korset har beretts tillfälle att lämna synpunkter på SOU 2021:19 och vill med anledning av detta belysa för oss särskilt relevanta delar i utredningen där vi besitter särskild erfarenhet och kompetens.

Sammanfattning av Svenska Röda Korsets synpunkter

- Svenska Röda Korset välkomnar att det görs en översyn av den svenska försörjningsberedskapen för kriser och väpnade konflikter.
- Svenska Röda Korset noterar avsaknaden av civilsamhället i utredningens förslag. Utredningen uppmanas därför att, inför dess slutbetänkande och i implementering av de presenterade förändringar, se över hur civilsamhället och frivilligorganisationernas resurser kan stödja verksamheterna inför, under och efter en kris eller väpnad konflikt.
- Svenska Röda Korset uppmanar till ett generellt bredare och mer inkluderande perspektiv så att tillgången till läkemedel, sjukvårdsmaterial och vård blir tillgängligt för alla.
- Svenska Röda Korset värdesätter att utredningen utgår från de redan fastslagna grunderna för prioriteringar för vård, läkemedel och medicinteknisk utrustning.

- Svenska Röda Korset välkomnar att utredningen fastslår att det behövs information kring den ökade hemberedskapen, Svenska Röda Korset framhäver dock att informationen ska vara tillgänglig och lämplig för alla.
- Svenska Röda Korset poängterar vikten av att kommunen och apoteken har en beredskap för att säkerställa att alla som befinner sig i Sverige ska kunna få tillgång till läkemedel även vid kriser och väpnade konflikter.
- Svenska Röda Korset uppmanar till att säkerställa att det finns system som kan hantera bidrag och donationer av skyddsmaterial och annat material från privatpersoner, frivilligorganisationer och företag.
- Svenska Röda Korset understryker vikten av att ha ett bredare perspektiv kring grupper som är i särskilt behov av information vid kriser, exempelvis vid utdelningen av jodtabletter i händelse av en kärnkraftshändelse.

Svenska Röda Korsets utgångspunkter

Svenska Röda Korset är en neutral, självständig och opartisk humanitär organisation vars uppdrag är att förhindra och lindra mänskligt lidande, skydda liv och hälsa och att säkerställa respekt för varje människas värde, särskilt under väpnade konflikter, kriser och andra nödsituationer.

Som nationell rödakorsförening i Sverige har Svenska Röda Korset *en stödjande roll till de offentliga myndigheterna*, en roll som är fastslagen i internationell rätt samt kommer till uttryck i svensk lagstiftning.¹ Denna stödjande roll innebär att Svenska Röda Korset genom författning eller överenskommelse med regeringen eller myndighet kan få i uppdrag att utföra uppgifter där ansvaret ytterst vilar på det offentliga.

Svenska Röda Korset är en av arton frivilliga försvarsorganisationer, som utöver de generella uppdrag som stipuleras i Förordning (1994:524) om frivillig försvarsverksamhet även särskilt pekats ut som havandes uppdrag *att bistå totalförsvarets sjukvård* och bidra till civilbefolkningens skydd i krig.

Basen i Svenska Röda Korsets arbete i Sverige är drygt 26 000 frivilliga som är engagerade i ca 600 lokalföreningar. Genom frivilliga Första hjälpen-grupper bedriver vi organiserad olycksfallsberedskap. Svenska Röda Korset är också vårdgivare och bedriver verksamhet i enlighet med gällande lagstiftning och riktlinjer på området. I Sverige driver vi sex behandlingscenter för krigsskadade och torterade samt en vårdförmedling för papperslösa och andra migranter som riskerar att falla utanför samhällets skyddsnet. Inom dessa verksamheter arbetar anställd

¹ Svenska Röda Korsets stödjande roll inom dessa områden har bekräftats av regeringen i ett beslut 29 maj 2008. Utöver detta beslut ger svensk författning särskilda uppgifter till Svenska Röda Korset: Svenska Röda Korset ska driva nationella upplysningsbyråer (förordningen [1996:1475] om skyldighet att lämna upplysningar m.m. rörande krigsfångar och andra skyddade personer); har ett specifikt ansvar/uppdrag i förhållande till identifiering av barn som evakuerats från eller tas emot i Sverige (Totalförsvarets folkrättsförordning [1990:12]); skydda rödakorsmärket och benämningen "röda korset" (lagen [2014:812] om skydd för kännetecken i den internationella humanitära rätten) samt utpekats som en frivillig försvarsorganisation (förordning [1994:524] om frivillig försvarsverksamhet) med ansvar för sjukvård och civilbefolkningens skydd.

legitimerad hälso- och sjukvårdspersonal. Svenska Röda Korset har lång erfarenhet av att agera i kriser i andra länder, som en del av den internationella rödakors- och rödahalvmånerörelsen, men också i Sverige.

Under tjugohundralet har Svenska Röda Korset bland annat genomfört en landsomfattande insats i samband med mottagandet av flyktingar år 2015, tillhandahållit krisstöd vid attentatet på Drottninggatan i Stockholm år 2017 och gjort stora insatser under de stora skogsbränderna sommaren 2018, bland annat genom uppdraget att ansvara för nationell samordning av alla spontanfrivilliga.

Under den pågående covid-19 pandemin har Svenska Röda Korset bland annat genomfört vaccinationsstöd, informationsinsatser och erbjudit psykosocialt stöd till allmänheten samt specifikt till personer utanför samhällets skyddsnet, i socioekonomiskt utsatta områden och utanför sjukhus. Tillsammans med Socialstyrelsen ingick Svenska Röda Korset en avsiktsförklaring där organisationen åtog sig att samordna och förmedla donerat sjukvårds- och skyddsmateriel. Svenska Röda Korsets frivilliga har på uppdrag av Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, men också på eget initiativ, åtagit sig att göra inköp av mat och medicin till riskgrupper som isolerade äldre i kommuner runt om i landet.

Svenska Röda Korsets synpunkter

Som frivillig försvarsorganisation, med bred och omfattande erfarenhet från arbete med kriser och konflikt, samt utifrån vår roll som vårdgivare, ser Svenska Röda Korset behov av att hälso- och sjukvårdens roll i det civila försvaret ses över och tydliggörs. Den pågående covid-19 pandemin har belyst några av de utmaningar som finns och ställt frågor som resursförsörjning, lagerhållning, samverkan och prioritering av vårdbehov på sin spets. Svenska Röda Korset välkomnar således denna delrapport och ser fram emot att få bidra med erfarenheter i detta remissvar. Svenska Röda Korset kommenterade även det första delbetänkande "Hälso- och sjukvård i det civila försvaret - underlag till försvarspolitisk inriktning". För djupare

resonemang kring områden som prioriteringar inom vården hänvisas till det remissvaret.²

Utöver våra inledande generella kommentarer, framförs mer specifika synpunkter kopplat till enskilda avsnitt i utredningen (numrering och rubricering följer delbetänkandet).

Generella synpunkter med anledning av delbetänkandet

Civilsamhällets roll

För att hantera större kriser måste hela samhället mobiliseras och bidra. För god förberedelse och för att utnyttja våra gemensamma resurser optimalt, vill Svenska Röda Korset understryka vikten av att civilsamhället, frivilliga försvarsorganisationer och andra aktörer i civilsamhället bereds möjlighet att medverka med insatser i kriser men även vid planering, utbildning och övning. Svenska Röda Korset noterar avsaknaden av civilsamhällets roll i detta delbetänkande och betonar därför vikten av att inkludera och tillvara ta civilsamhällets förmåga även i frågor som rör försörjningsberedskapen. Svenska Röda Korset uppmanar därför till att vid implementeringen av dessa förslag och förändringar inkludera civilsamhällets olika delar och aktörer.

Ökad inkludering i beredskapsplaneringen

Svenska Röda Korset uppmanar till ett generellt bredare och mer inkluderade perspektiv i utredningen. Vid vardag, kriser och väpnade konflikter måste samhället kunna ta hand om alla och säkerställa att alla får tillgång till vård, läkemedel och sjukvårdsmaterial oavsett om de har en digital vana, har en hemadress, behärskar språket, bor på landsbygden eller lever utanför det ordinarie systemet och oavsett deras rättsliga status. Genom ett bredare perspektiv skapas en robustare beredskap.

² <https://www.rodakorset.se/om-oss/fakta-och-standpunkter/remissvar/halso--och-sjukvard-i-det-civila-forsvaret/>

Specifika synpunkter kopplat till enskilda avsnitt i utredningen

5.1.13 Blodverksamheten

Svenska Röda Korset välkomnar att utredningen har tagit ett djupare grepp om blodverksamheten i Sverige. Inför slutbetänkandet, när organisationen kring blodverksamheten ska behandlas, uppmanar Svenska Röda Korset utredningen att se över hur civilsamhällets kan stödja verksamheten. Det finns flera goda exempel på hur frivilligorganisationer har stöttat och underlättat för sjukvården, inte minst Svenska Röda Korsets stöd i samband med vaccinationerna mot covid-19. Svenska Röda Korset delar gärna med sig av erfarenheter och kunskap om hur frivilligheten kan användas som stöd till sjukvården, både i vardag, vid kriser och vid väpnade konflikter.

5.4.2 Det införs en bestämmelse i hälso- och sjukvårdslagen om vård vid fredstida kriser och krig

Svenska Röda Korset värdesätter att utredningen till viss del tar Genèvekonventionerna och deras tilläggsprotokoll i beaktande gällande prioriteringar inom vården. Regler som skyddar sjukvården finns främst i Genèvekonventionerna och deras tilläggsprotokoll, vilket nämns i utredningen, men i tillägg finns även sedvanerättsliga regler som utvecklats på den humanitära rättens område. Det är av vikt att den omfattande utvecklingen av sedvanerättsliga regler på området inte förbises.

Svenska Röda Korset anser liksom utredningen att de prioriteringar inom vården som riksdagen redan fastställt ska vara grundläggande för varje prioritering som görs; människovärdesprincipen sätts först, följt av behovs- och solidaritetsprincipen och därefter kostnadseffektivitetsprincipen. Grundtanken om alla människors lika värde, att resurser bör fördelas efter behov och svaga grupper särskilt värnas, är ytterst viktig att hålla fast vid i en situation av kris eller väpnad konflikt. Utifrån rödakors- och rödahalvmånerörelsens internationella erfarenheter kan avsteg från de grundläggande principerna i svåra situationer riskera att förvärpa interna motsättningar där människor och grupper ställs mot varandra – med hat, hot, våld och diskriminering som följd. Vi vet också att risken och exkluderingen av redan

marginaliserade grupper ökar. Även om Sverige under många år varit förskonat från krig måste det planeras för att kunna klara av de allra svåraste situationerna.

7.3 Ökad hemberedskap

Svenska Röda Korset delar utredningens uppfattning att den stärkta hemberedskapen även ska omfatta lagerhållning av läkemedel och sjukvårdsprodukter hemma hos den enskilda individen. Utredningen beskriver att kroniskt sjuka vid förskrivningstillfället bör få skriftlig information om att ha tillgång till minst en månads förbrukning i hemmet. Svenska Röda Korset anser är av stor vikt att den som förser en patient med den skriftliga informationen om ökad hemberedskap av läkemedel även försäkras sig muntligen om att patienten har förstått vad detta innebär. Den skriftliga informationen som delas ut behöver vara enkel, tydlig, på lätt svenska samt finnas tillgänglig på flera olika språk. Anpassade informationsinsatser kan dessutom krävas för personer som har särskilda behov och därför har svårigheter att ta till sig information. Informationen bör även innehålla information om hur vissa läkemedel, som exempelvis kräver kyla, ska hanteras och förvaras i händelse av exempelvis ett längre elavbrott men även omfatta information om hur stöldbegärliga läkemedel förvaras säkert. Svenska Röda Korset uppmanar även att det vid implementeringen av den ökade hemberedskapen tas i beaktande att det finns personer som inte har ett hem och således kan ha svårt att säkert förvara en större mängd mediciner och/eller förbrukningsvaror.

Covid-19 pandemin har visat att en många enskilda äldre, med kroniska sjukdomar vars läkemedel är avgörande för liv och hälsa, inte har kunnat besöka sina apotek på grund av rekommendationer från myndigheter och regeringen. Svenska Röda Korset identifierade detta problem och genomförde insatser för att hjälpa de isolerade med att inhandla, hämta ut och få sina läkemedel hem till hemmet. Inför framtida kriser och väpnade konflikter behöver kommuner och apotek ha färdiga lösningar för att säkerställa att alla i behov av läkemedel får tillgång till dem, oavsett om personen behärskar eller inte behärskar de digitala lösningarna för att beställa läkemedel eller att apoteket inte erbjuder hemleverans på aktuella orten. Svenska Röda Korset anser att kommunernas risk- och sårbarhetsanalyser behöver ha en starkare koppling till det sociala arbete som bedrivs i kommunen eftersom chansen då är större att utsatta

grupperns behov tidigt identifieras och tillgodoses i händelse av en kris eller en väpnad konflikt.

10.3 Tillverkningskapacitet kan tillskapas på olika sätt

Under våren 2020, i början av covid-19 pandemin, tillverkade några av Svenska Röda Korsets lokalföreningar visir för att sedan donera dem till hälso- och sjukvården. Dessa donationer var uppskattade på grund av den brist av skyddsutrustning som rådde.

Svenska Röda Korset har vid tidigare samhällskriser tagit emot donerade gåvor från privatpersoner och företag och fördelat dem till de mest behövande personerna i krisen, exempelvis skedde detta i större skala vid de stora skogsbränderna 2018. I början av covid-19 pandemin fick Svenska Röda Korset en förfrågan från Socialstyrelsen om att bistå dem med hanteringen av donerat skyddsmaterial från privatpersoner och företag. Svenska Röda Korset bejakade denna förfrågan. Organisationen såg en möjlighet att konkret hjälpa till att se till att donerat material kan nå de mest behövande kommuner och regioner då Svenska Röda Korset ej behövt förhålla sig till offentliga upphandlingar. I den avsiktsförklaring som denna överenskommelse mynnade ut i fick Svenska Röda Korset ta emot gåvor från företag och privatpersoner, tillfälligt lagerhålla dem och sedan bistå i distributionen av materialet efter behov hos kommuner och regioner.

Inför framtida kriser, med inslag av materialbrist, kan det finnas en vilja till att ge donationer, det behövs då finnas ett system och ett regelverk som kan hantera dessa donationer från både företag, frivilligorganisationer och privatpersoner. Svenska Röda Korset delar gärna med sig av sina erfarenheter av avsiktsförklaringen med Socialstyrelsen och det arbete som gjorts med det donerade materialet, både vid skogsbränderna och vid covid-19 pandemin.

De ovannämnda exemplen visar att det finns en vilja från privatpersoner, frivilligorganisationer och företag att hjälpa till vid exempelvis produktionen av skyddsutrustning samt en vilja till att donera material så att det kan användas där behovet är som störst. Svenska Röda Korset uppmanar att ta tillvara denna kraft från

civilsamhället. När civilsamhället inkluderas ökar legitimiteten för insatsen och den får ett bredare folkligt stöd. För att tillvara civilsamhällets resurser behöver dessa aktörer inkluderas även i det förebyggande planeringsarbetet, under själva krisen och i efterarbetet. Svenska Röda Korset ser möjligheter till samverkan med andra aktörer i den nyligen förslagna beredskapssektorn ”Hälsa, vård och omsorg”. Detta förutsätter dock att civilsamhället finns representerat i denna sektor vilket inte föreslås i utredningen ”Struktur för ökad motståndskraft”, SOU 2021:25.

13.3 Beredskapsapoteken

Svenska Röda Korset delar utredningens uppfattning att tillgång till läkemedel för enskilda individer genom öppenvårdsapotek vid kris eller väpnad konflikt bör säkerställas via beredskapsapotek. Det är av särskilt vikt att beredskapsapoteken, tillsammans med kommunen och hälso- och sjukvården, även har förmåga att tillhandahålla mediciner till alla individer i samhället, även när individen inte har tillgång eller kunskap i att hantera detta via e-handel eller själv har möjlighet att ta sig till apoteket vid en kris eller en väpnad konflikt.

Svenska Röda Korset betonar vikten av att dessa beredskapsapotek ska finnas tillgängliga för hela Sveriges befolkning, oavsett om personerna bor i en storstad eller i ett landsbygdsområde och oavsett rättslig status.

14.3.1 Förhandsutdelning av jodtabletter

Svenska Röda Korset ser problem med förslaget att skicka ut jodtabletter till hemadressen då det i vårt samhälle finns personer som är hemlösa eller är irreguljära migranter (även kallade papperslösa). Förslaget där dessa tabletter (med medföljande informationsmaterial) ska hämtas ut på öppenvårdsapotek välkomnas därför. Här behöver det finnas rutiner för hur personer utan en fast hemadress ska kunna få ta del av denna förebyggande utdelning av jodtabletter.

14.3.2 Kompletterings- och extrautdelning av jodtabletter

Svenska Röda Korset ser positivt på att utredningen identifierat grupper som är i särskilt behov av information i de så kallade planeringszonerna för kärnkraften.

Svenska Röda Korset uppmanar dock till ett bredare perspektiv. Erfarenheter från vaccinationerna mot covid-19 visar att personer som lever i socioekonomiskt utsatta områden i längre grad vaccinerats sig mot covid-19. Samma mönster kan troligtvis upprepas i framtida kriser så som en kärnkraftsolycka med tillhörande utdelning av jodtabletter. Det är därför av viktigt att undersöka varför personer som lever i socioekonomiskt utsatta områden inte i samma utsträckning tar del av vaccinationer och identifiera åtgärder för hur detta kan motverkas.

Preventivt informationsarbete och förtroendeskapande aktiviteter är viktiga verktyg för att säkerställa att utsatta områden i högre utsträckning tar del av förebyggande åtgärder. Svenska Röda Korset har goda erfarenheter av att nå ut till utsatta grupper och har vardagsverksamheter i dessa områden. Svenska Röda Korset rekommenderar därför att ytterligare aktörer, såsom andra civilsamhällesorganisationer och föreningar, involveras i arbetet med informationsspridning kopplat till denna fråga.

Svenska Röda Korset, som nationell förening med en stödjande roll till de svenska myndigheterna, ser fram emot att fortsatt bidra med våra erfarenheter och expertis inom området.

SVENSKA RÖDA KORSET

Martin Ämlov

A handwritten signature in blue ink, appearing to read "Martin Ämlov".

Generalsekreterare